

Ione Ardaiz eta Ane Miren Valenciano (Arantzazulab)

Adimen artifiziala, demokrazia eta parte-hartze prozesuen etorkizuna

1.1. Abiapuntua: demokrazia krisian ala eraldaketa sakon batean?

Elkarrizketaren hasieran, Arantzazulabeko kideek abiapuntu garrantzitsu bat proposatzen dute: agian ez da egokiena esatea demokrazia desagertzeko arriskuan dagoela, baizik eta sakon eraldatzen ari dela. Hau ez da ñabardura semantiko hutsa. Diagnostikoak baldintzatzen du nola pentsatzen diren erronkak eta baita zein irtenbide bilatzen diren ere.

Haien iritziz, gaur egungo testuingurua gero eta konplexuagoa da. Krisi anitz gurutzatzen dira aldi berean —klimatikoa, soziala, ekonomikoa, geopolitikoa— eta, horrekin batera, informazio fluxuak etengabe handitzen ari dira. Bitartean, erakundeekiko konfiantza ahultzen ari da. Horren ondorioz, demokraziaren krisia batez ere bitartekaritzaren krisi gisa irakur daiteke. Historikoki, alderdi politikoek, sindikatuek, komunikabideek edo gizarte-eragileek egin dute gizartearen eskaerak artikulatzeko eta horiek erabaki instituzional bihurtzeko lana. Baina bitartekaritza-egitura horiek ahultzen direnean, zatiketa, politizazio bortitza eta neke demokratikoa areagotu egiten dira.

Testuinguru horretan kokatzen dute adimen artifizialaren auzia. Ez dute teknologia hau irtenbide magiko gisa aurkezten, baizik eta galdera handiago baten parte gisa: nola berrasmatu gaur egungo demokraziaren ehun konektiboa, nola sortu harreman-arkitektura berri bat, eta zer ekarpen egin dezaketen tresna digitalek eta adimen artifizialak bide horretan.

2. Teknologia ez da helburua: demokraziaren zerbitzura jarritako tresna izan behar du

Arantzazulabeko kideen planteamenduaren ardatzetako bat da teknologia ez dela berez demokratikoa ez eta antidemokratikoa ere. Erabileraren, diseinuaren, gobernantzaren eta kokapen politikoaren arabera izango da haren esanahia. Horregatik, hasieratik argi uzten dute fokua ez dela teknologian jarri behar, baizik eta demokraziaren indartzean.

Ikuspegi horretatik, adimen artifiziala ez da helmuga, tresna baizik. Ez du berez konfiantza sortzen, ez du berez inklusioa bermatzen, eta ez du automatikoki deliberazioaren kalitatea hobetzen. Hori guztia baldintza politiko, instituzional eta kultural batzuen baitan bakarrik gerta daiteke. Hortaz, benetako erronka ez da teknologia “sartzea”, baizik eta erabakitzea nola txertatu demokraziaren zerbitzura, zein mugarekin eta zein helbururekin.

Horren atzean tentsio bat ere identifikatzen dute: teknologiaren denbora eta demokraziaren denbora ez datoz beti bat. Adimen artifiziala azkartasunean, eskalan eta optimizazioan oinarritzen da; demokraziak, aldiz, denbora behar du deliberaziorako, konfiantza eraikitzeko, desadostasunetan sakontzeko eta erabaki partekatuak lantzeko.

Horregatik, ezin da pentsatu teknologia berriak automatikoki lerrokatuko direnik prozesu demokratiko sakon baten logikarekin.

3. Parte-hartze prozesuetarako aukerak: eskala, inklusioa eta konplexutasunaren kudeaketa

Elkarrizketan zehar, Arantzazulabeko kideek azpimarratzen dute adimen artifizialak potentzial handia duela parte-hartze prozesuak aberasteko. Lehenik eta behin, eskalaren auzia agertzen da. Orain arte prozesu deliberatibo asko formatu txikietan egin izan dira, eta horrek bere balioa badu ere, muga praktikoak ere baditu. Adimen artifizialak aukera ematen du milaka ekarpen jaso, ordenatu eta sintetizatzeke, eta horrek eskala handiagoko prozesuak pentsatzeko bidea irekitzen du.

Baina eskala ez da soilik pertsona kopuru handiagoa lortzea. Haien esanetan, instituzio gehiago inplikatzeko, deliberazioa erabaki politikoan txertatzeko aukera handitzea edo parte-hartzea administrazioaren eguneroko funtzionamenduari lotzea ere bada eskalatzea. Zentzu horretan, adimen artifizialak datu-masa handiak kudeatzeko eta ikuspegi desberdinak sistematizatzeke duen gaitasunak aukera interesgarria irekitzen du.

Bestetik, inklusioari lotutako aukerak aipatzen dituzte. Tresna hauek ahalbidetu dezakete parte-hartzea ez izatea soilik idatziz edo ahozko espazio formal jakinetan ematen den zerbait. Audio bidez parte hartzeko aukera, hizkuntza desberdinetan aritzeko aukera edo formatu konplexuak modu ulergarriagoan aurkezteko gaitasuna tresna indartsuak izan daitezke. Horrek lagundu dezake orain arte gutxiago ordezkaturata egon diren ahotsak agerrarazten.

Halaber, informazio gainkargaren testuinguruan, adimen artifizialak erabilgarritasun handia izan dezake. Milaka ekarpenen artean ideiak antolatzea, errepikapenak identifikatzea, ekarpen baliogabeak baztertzea edo joera nagusiak aztertzea eskuz egitea ia ezinezkoa litzateke zenbait kasutan. Tresna hauen bidez, administrazioek edo dinamizazio-taldeek denbora gutxiago galdu dezakete datu gordina prozesatzen, eta arreta handiagoa jar dezakete interpretazioan, itzulpenean eta erabakiaren lanketan.

4. Lehen arriskua: ordezkapenaren tentazioa

Aukerak handiak izan arren, elkarrizketaren zatirik mamitsuenetako bat arriskuen lanketa da. Horietan lehena ordezkapenaren tentazioa da. Arantzazulabeko kideek oso argi uzten dute adimen artifizialak ezin duela deliberazioa edo erabaki politikoa ordezkatu. Lagundu dezake informazioa sintetizatzen, joerak identifikatzen edo gaiak mapatzen, baina ezin da bihurtu erabakimena bere gain hartzen duen mekanismo autonomo.

Hau funtsezkoa da, haien ikuspegitik demokrazia ez baita soilik emaitzen kontua. Prozesuak berak du balioa: elkarren arteko entzuteak, desadostasunen lanketak, konfiantza eraikitzeak eta negoziazioak osatzen dute parte-hartzearen dimentsio demokratikoa. Prozesu hori automatizatzea ez litzateke soilik tresna-aldaketa bat izango; parte-hartzearen zentzu eraldatzailea bera ahultzea ekar lezake.

5. Bigarren arriskua: gardentasun falta eta algoritmoen kutxa beltza

Beste arrisku nagusietako bat algoritmoen opakutasunarekin lotzen dute. Sarritan, parte-hartze prozesuetan edo administrazio digitaleko sistemetan erabiltzen diren algoritmoak kutxa beltz gisa agertzen dira: erabiltzaileek eta askotan profesionalek ere ez dakite zein logika erabiltzen duten, zein daturekin entrenatu diren edo nola lehenesten dituzten zenbait gai eta ez beste batzuk.

Gardentasun falta horrek ondorio zuzena du konfiantzan. Parte-hartzaileek ez badakite nola tratatu diren beren ekarpenak, zergatik sailkatu diren modu batean edo zergatik lehenetsi diren iritzi batzuk, zaila da prozesuarekiko konfiantza eraikitzea. Horregatik, haien esanetan, algoritmoen inguruko galdera hauek politikoak ere badira: nork diseinatu du sistema, zein datu erabili dira, zein balio edo printzipio txertatu dira modu esplizituan edo inplizituan?

Hortaz, parte-hartzearen eta deliberazioaren alorrean, ezinbestekoa da algoritmoen erabilerari ikuspegi kritikotik heldzea, eta gardentasuna ez ulertzea osagarri gisa, baizik eta baldintza demokratiko gisa.

6. Hirugarren arriskua: deliberazioaren kalitatea galtzea

Arantzazulabeko kideek beste arrisku sotil baina oso garrantzitsu bat identifikatzen dute: efizientziaren bilaketak deliberazioaren sakontasuna ahultzea. Adimen artifizialak milaka ekarpen koordinatzeko eta sintesi azkarrak egiteko gaitasuna badu ere, galdera nagusia da zer gertatzen den ñabardurekin, kontraesanekin edo gutxiengoan ahotsekin.

Optimizazio-logikak joera du konplexutasuna murrizteko. Adostasun handienak edo joera nagusiak lehenesten ditu, baina demokraziaren balioa ez da beti adostasunean bakarrik egoten. Askotan desadostasunak, tentsioak eta kontraesanak lantzeko gaitasunean datza. Horregatik, parte-hartzea “eraginkorrago” egitearen izenean, arriskua dago benetan deliberatiboa den dimentsioa galtzeko.

Gainera, tokiko kulturaren eta hizkuntzaren ikuspegitik ere badago arrisku hori. Optimizazioaren logikak estandarizaziora jotzen badu, tokian tokiko mundu-ikuskerak, hizkuntza-erabilerak edo adierazteko modu propioak lausotu egin daitezke. Horregatik, prozesu parte-hartzaile baten kalitatea ezin da neurtu soilik parte-hartzaile kopuruaren edo erantzun azkartasunaren arabera.

7. Laugarren arriskua: sesgoak eta inklusioaren paradoxa

Elkarrizketan oso modu interesgarrian lantzen dute inklusioaren auzia. Alde batetik, aitortzen dute adimen artifizialak inklusioa handitzeko aukera duela: hizkuntza-aniztasuna erraz dezake, audio bidez parte hartzea ahalbidetu dezake edo pertsona bakoitzaren beharretara egokitutako interfazeak eskaini ditzake. Baina, aldi berean, hori ez da automatikoki gertatzen.

Horregatik erabiltzen dute inklusioaren paradoxa. Tresna teknologiko batek formalki parte hartzeko bide gehiago ireki ditzake, baina horrek ez du esan nahi inklusio erreal bat gertatzen ari denik. Sesgoak datuetan bertan egon daitezke, entrenamendu multzoetan, diseinu-irizpideetan edo sarbide baldintzetan. Nortzuk dira tresna horiek erabiltzen dituztenak? Nortzuk sentitzen dute benetan badutela ahotsa? Zein hizkuntza edo komunikazio estilo lehenesten dira? Zer gertatzen da baliabide digital gutxiago dituztenekin?

Horregatik, inklusioa ez dute ulertzen soilik termino teknikoetan. Ez da nahikoa audioa ahalbidetzea edo itzulpen automatikoa eskaintzea. Inklusioa kulturala eta politikoa ere bada: beharrezkoa da pertsonak entzunak sentitzeko baldintzak sortzea, eta hori ez da teknologiak bere kabuz konpontzen duen zerbait.

8. Bosgarren arriskua: parte-hartze kosmetikoa

Azken arrisku handia parte-hartze kosmetikoarena da. Adimen artifizialak aukera ematen du datu asko jasotzeko, txosten ikusgarriak sortzeko, aurkezpen erakargarriak egiteko eta parte-hartze handiaren itxura emateko. Baina horrek ez du bermatzen prozesu horrek eragin politikorik duenik.

Arantzazulabeko kideen ustez, arrisku handienetako bat da tresna hauek erabiltzea parte-hartzearen itxura emateko, benetako erabaki-gaitasunik edo jarraipenik gabe. Herritarren ekarpenak jasotzen dira, sintetizatzen dira, agian oso modu sofistikatuan aurkezten dira, baina gero ez dira txertatzen politika publikoetan, ez dute ondorioz sortzen, eta ez da trazabilitaterik eskaintzen.

Horrek frustrazioa eta mesfidantza handitu ditzake, eta hasieran aipatzen zuten neke demokratikoa areagotu. Horregatik, berriro ere, fokua ez da tresnan jarri behar, baizik eta prozesuaren ondorioetan: nola bermatzen den egindako lanketak benetako eragina duela.

9. Baldintzak: arkitektura instituzional eta demokratiko berriak behar dira

Elkarrizketaren azken zatian, Arantzazulabeko kideek ez dute soilik diagnostikoa egiten; baldintza batzuk ere proposatzen dituzte. Haien ustez, adimen artifiziala modu demokratikoan txertatu nahi bada, ezin da ulertu noizbehinkako tresna gisa, baizik eta gaitasun instituzional baten parte gisa. Horrek esan nahi du erakundeen funtzionamenduan bertan txertatu behar dela herritarrekiko harreman jarraituago eta egonkorrago baten ikuspegia.

Horretarako, arkitektura egonkor bat behar da. Eta arkitektura hori ez da soilik plataforma teknologiko bat: pertsonak, rola, prozesuak eta tresnak uztartzen dituen egitura da. Taiwaneko adibidea aipatzen dute, non ministerio bakoitzean parte-hartze arduradunen sare bat antolatu den herritarrekiko harreman deliberatiboa modu koordinatuan lantzeko. Adibide horrek erakusten du benetako aldaketa ez dela plataforma berri bat erostea, baizik eta administrazioaren kultura bera eraldatzea.

Bestalde, gardentasuna, hibridotasuna eta “democracy in the loop” delakoaren logika defendatzen dute. Hau da, teknologiak ezin du ordezkatu gizakien erabakia; lagundu dezake, baina erabakiaren ardura eta azken hitza pertsonena eta erakundeena izan behar da. Horrek esan nahi du, era berean, adimen artifizialaren txertatzea bera ere modu demokratikoan egin behar dela: erabileraren ondorioak, mugak eta baldintzak eztabaidagai bihurtuz.

10. Itxiera-ideia

Arantzazulabeko elkarrizketaren ideia nagusia honela laburbil daiteke: adimen artifizialak aukera garrantzitsuak ireki ditzake demokrazia eta parte-hartze prozesuak indartzeko, baina hori ez da automatikoki gertatuko. Ez da nahikoa tresna berriak edukitzea; beharrezkoa da harreman-arkitektura berriak, kultura politiko berriak eta gobernantza-marko argiak eraikitzea.

Haien ikuspegitik, teknologia ez da demokraziaren ordezkoa, baizik eta baldintza egokietan haren zerbitzura jar daitekeen tresna. Hori dela eta, benetako auzia ez da ea adimen artifiziala erabiliko den ala ez. Galdera sakonagoa da: nola erabili, zer baldintzatan, nork erabakita eta zein prozesu demokratiko indartzeko.